

ОСНОВНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

BASIC APPROACHES TO TEACHING UKRAINIAN TO PEOPLE WITH HEARING LOSS

У статті розглянуто новітні підходи до лінгводидактичного опрацювання лінгвокраїнознавчого матеріалу під час викладання української мови особам із порушеннями слуху. Метою статті є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів викладання української мови для осіб із порушенням слуху з урахуванням специфіки методики навчання, спрямованої на інтеграцію української словесної та жестової мов. Наведено методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та запропоновано специфічні прийоми, що уможливають забезпечення навчальних потреб таких осіб і сприятимуть удосконаленню педагогічної практики. Обґрунтовано обмежене приділення уваги навчанню осіб із вадами слуху. Запропоновано розробку творчих завдань із використанням мультимедійних технологій. Доведено, що успіх викладання української мови для осіб із порушенням слуху залежить від умінь викладача добирати актуальний та цікавий візуальний матеріал, розробляти ефективні завдання, враховуючи рівень мовної підготовки та індивідуально-психологічні особливості осіб із дисфункцією слуху.

Сучасні освітні підходи спрямовані на забезпечення рівного доступу до знань для всіх груп населення, враховуючи людей із порушеннями слуху. Проте навчання української мови для таких осіб є багатогранним і складним завданням, яке вимагає врахування особливостей їхнього сприйняття інформації, комунікативних потреб та культурного середовища. Недостатня кількість адаптованих методик і навчальних матеріалів ускладнює процес викладання української мови для осіб, які раніше навчалися за російськомовною системою.

Сприятливі умови для слухо-мовленнєвого розвитку осіб із вадами слуху – це створення багатого і різноманітного «звукового середовища»; стимулювання до активного використання словесного мовлення. Освітня мета на кожному етапі має бути чітко визначена, але в будь-який час вона за необхідності може бути змінена, пристосована до потреб конкретної особи. У центрі уваги педагога завжди має бути індивідуалізована стратегічна мета, спосіб максимального залучення слухачів до освітнього процесу. Важливо застосовувати технології викладання, які дозволяють співпрацювати та розуміти матеріал українською жестовою мовою, а також забезпечують сприятливе звуко-мовленнєве середовище для оптимального сприймання, розуміння та продукування словесного мовлення для всіх людей із вадами слуху.

Ключові слова: особа з порушеннями слуху, українська мова, лінгвокраїнознавчий підхід,

комунікативна компетентність, текст, текстоцентризм.

The article examines innovative approaches to the linguodidactic processing of linguistic and cultural material when teaching the Ukrainian language to people with hearing loss. The purpose of the article is a comprehensive analysis of theoretical and practical aspects of teaching Ukrainian to people with hearing loss, taking into account the specifics of teaching methods aimed at integrating Ukrainian verbal and sign languages. Methodological recommendations for organizing the educational process are provided, and specific techniques are proposed that enable meeting the educational needs of such individuals and will contribute to improving pedagogical practice. The limited attention given to teaching people with hearing loss is substantiated. The development of creative tasks using multimedia technologies is proposed. It is proven that the success of teaching Ukrainian to people with hearing loss depends on the teacher's ability to select relevant and interesting visual material, develop effective tasks, considering the level of language proficiency and individual psychological characteristics of people with hearing loss.

Modern educational approaches aim to ensure equal access to knowledge for all population groups, including people with hearing loss. However, teaching Ukrainian to such individuals is a multifaceted and complex task that requires consideration of the peculiarities of their perception of information, communication needs, and cultural environment. The insufficient number of adapted methodologies and educational materials complicates the process of teaching Ukrainian to people who were previously educated in the Russian-language system.

Favorable conditions for the auditory-speech development of people with hearing loss include creating a rich and diverse "sound environment" and stimulating the active use of verbal speech. The educational goal at each stage should be clearly defined but can be changed at any time if necessary to adapt to the needs of a specific person. The teacher's focus should always be on an individualized strategic goal and a method for maximum involvement of students in the educational process. It is important to apply teaching technologies that allow collaboration and understanding of material in Ukrainian sign language, as well as provide a favorable sound-speech environment for optimal perception, understanding, and production of verbal speech for all people with hearing loss.

Key words: person with hearing loss, Ukrainian language, linguistics and cultural approach, communicative competence, text, textocentrism.

УДК 373.5.091-056.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.1.6>

Вінтонів М.О.,

докт. філол. наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Вінтонів Т.М.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Булава Н.Ю.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми. Одним із основних напрямів і вимог сучасності є створення інклюзивного суспільства. Війна змушує нас все більше звертати увагу на ті речі, над якими раніше ми навіть

не замислювалися. Наше суспільство має усвідомити, що більшість людей не народжується з такою вадою, а стають такими з різних причин, і наслідки війни ми тільки починаємо усвідомлювати.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні акцентує увагу на необхідності створення такого середовища, яке забезпечує рівні можливості для здобуття освіти всіма учасниками освітнього процесу, незалежно від їхніх фізичних чи психофізіологічних особливостей. Вагоме місце в цьому контексті посідає питання навчання української мови людей із порушеннями слуху. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, станом на лютий 2024 року понад 5% населення світу – або 430 мільйонів людей – потребують реабілітації, щоб усунути втрату слуху, яка викликає інвалідність (включаючи 34 мільйони дітей). За їхніми оцінками, до 2050 року понад 700 мільйонів людей матимуть порушення слуху [3].

Важливою умовою навчання української мови осіб із порушеннями слуху є використання білінгвального аспекту до освітнього процесу, що зумовлено здатністю такого підходу інтегрувати дві мови – національну жестову та українську вербальну. Це дозволяє людям із порушеннями слуху не лише ефективно комунікувати в жестовому мовному середовищі, а й розвивати навички читання, письма та використання словесної мови. Білінгвальний підхід сприяє формуванню двомовної компетентності, що є важливим чинником соціальної адаптації та інтеграції осіб із порушеннями слуху в суспільство [8].

Способи спілкування людей із порушенням функції слуху як між собою, так і з оточенням залишаються одним із найбільш дискусійних питань сурдопедагогічної теорії та практики упродовж усього її розвитку. Ця тема актуальна й сьогодні, зокрема щодо ролі, значення та взаємозв'язку жестової мови та словесного мовлення. Сучасні освітні підходи спрямовані на забезпечення рівного доступу до знань для всіх груп населення, враховуючи людей із порушеннями слуху. Проте навчання української мови для таких осіб є багатограним і складним завданням, яке вимагає врахування особливостей їхнього сприйняття інформації, комунікативних потреб та культурного середовища.

Основна проблема полягає в пошуку оптимальних методик і засобів навчання, що дозволяють ефективно формувати мовні компетентності в осіб із порушенням функції слуху, інтегруючи як жестову, так і словесну мови. Це особливо важливо в умовах білінгвального підходу, який визнає жестову мову не лише засобом комунікації, а й важливим елементом ідентичності людей із порушенням слуху.

Актуальність проблематики зумовлена потребою формування мовної ідентичності громадян із порушеннями слуху, що передбачає інтеграцію української жестової мови та української вербальної мови як засобів комунікації, навчання і соціальної взаємодії. Недостатня кількість адаптованих

методик і навчальних матеріалів ускладнює процес викладання української мови для осіб, які раніше навчалися за російськомовною системою. Необхідність підтримки процесу переходу від російської жестової мови до української жестової мови вимагає глибокого аналізу, систематизації та наукового обґрунтування. На сьогодні відсутня системна підготовка фахівців (викладачів-філологів, перекладачів тощо) з української жестової мови, які вкрай необхідні [14].

Цього року наш Факультет української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка в межах соціального проєкту «З Києвом і для Києва» вперше в Україні розпочав курси української мови для осіб із інвалідністю слуху. Дослідження специфіки викладання української мови для осіб із порушеннями слуху в умовах мовної трансформації є важливим для забезпечення їхньої освітньої, культурної та соціальної інтеграції.

Аналіз наукових досліджень. Методика викладання української мови для осіб із порушеннями слуху є порівняно новою галуззю лінгводидактики в Україні, що активно розвивається завдяки внеску багатьох науковців. Вивчення цього питання охоплює як теоретичні, так і практичні аспекти, що сприяють удосконаленню навчального процесу. Тут є важливими психолінгвістичний та індивідуальний підходи. Ці питання порушено в працях В. В. Засенка [8], С. В. Кульбиди [11], які зосереджують увагу на білінгвальному підході до навчання людей із вадами слуху. Їхні праці висвітлюють важливість поєднання української жестової мови та словесної мови для формування мовної та комунікативної компетентності.

Динаміку жестівників різних часових періодів розвитку української державності порушено в працях Н. В. Іванюшевої, В. В. Скурчинського, які організували системну та послідовну діяльність зі збору, вивчення й опису, представляючи якнайкраще лексичні жестові одиниці різноманітної тематики в прийнятних часу формах зображення, вони своїми унікальними розробками складали, творили засадничі позиції кодексу і канону української жестової мови [9]. Вагомий внесок у розробку методики дистанційного навчання зробила С. В. Литовченко, яка досліджує адаптацію освітніх програм для дітей і підлітків із вадами слуху. Її роботи підкреслюють значення візуально орієнтованих матеріалів та інтерактивних технологій у процесі навчання [13].

Серед сучасних досліджень важливо відзначити роботи Л. Дольникової, М. Романів, які зосереджені на впровадженні інноваційних технологій у викладанні, наводять характеристику і особливості використання мобільного застосунку для вивчення абетки молодшими школярами з порушеннями слуху [6]. Робота Є. С. Грищенко,

В. В. Стьопкіна [5] присвячена використанню лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху, а також методичні рекомендації щодо застосування української жестової мови у вивченні лексичного матеріалу казки.

Метою статті є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів викладання української мови для осіб із порушенням слуху з урахуванням специфіки методики навчання, спрямованої на інтеграцію української словесної та жестової мов. Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання таких **завдань**: проаналізувати основні труднощі, з якими стикаються особи з порушеннями слуху під час вивчення української мови, зокрема на тлі переходу від російської до української жестової мови; охарактеризувати особливості білінгвального підходу до навчання, що передбачає використання української жестової мови як мови посередника; визначити специфіку методичних підходів до викладання української мови для осіб із порушеннями слуху, зокрема методів формування лексико-граматичних та комунікативних компетентностей; обґрунтувати вимоги до розробки навчальних матеріалів і завдань, адаптованих для людей із

порушеннями слуху, з акцентом на використання жестової мови та візуальних технологій; проаналізувати можливості й перспективи використання сучасних технологій у навчанні української мови для осіб з вадами слуху, зокрема інтерактивних платформ, відеоуроків та спеціалізованих мобільних застосунків.

Виклад основного матеріалу. Сучасний інтенсивний розвиток гуманітаризації в українському суспільстві та зростання значення інформаційного складника в умовах сьогодення зумовлюють потребу вдосконалення освітніх підходів на всіх рівнях системи освіти для осіб із порушеннями слуху. Важливу роль у цих процесах відіграє гуманістична складова, що обґрунтовує необхідність впровадження білінгвального підходу і сприяє формуванню ключової жестомовної комунікативної компетенції (ЖКК) – основного мовного та соціокультурного компонента розвитку. Цей складник забезпечує не лише поступальний гуманітарний розвиток осіб із порушеннями слуху, але й набуття ними необхідного універсального інструментарію для інтеграції в суспільство [11, с. 97].

Важливу роль відіграє взаємодія Викладач – Перекладач – Слухач.

У процесі навчання ми співпрацювали з перекладачами жестової мови. Хотілося б виокремити Марину Ліферову – висококваліфікована перекладачка з великим досвідом, яка народилася в сім'ї глухих, вивчала жестову мову для того, щоб спілкуватися з найріднішими людьми. Вона за фахом і за покликом серця стала перекладачем жестової мови, президент СПЖМ (Спілки перекладачів жестової мови). Цікаво було спостерігати за її перекладом. Вона водночас говорила вголос і жестовою мовою, що для викладача дуже важливо чути, що передають правильну інформацію, а ще дехто зі слухачів читає по губах, тому була чітка артикуляція. Крім того, вона робила це емоційно, показувала і очима, і бровами, і посмішкою, рухами тіла і рук.

У самому жесті є низка важливих компонентів: конфігурація [форма руки], локалізація [розташування руки на рівні голови, грудей, відстань від тіла тощо], напрям руху жесту [вгору – вниз, праворуч – ліворуч тощо], характер руху [з якою експресією показують цей жест і з якою швидкістю (повільно – швидко, плавно тощо)] і нарешті немануальний складник – це те, що не пов'язано з руками, а є взаємодією з корпусом тіла, обличчям, мімікою, те, що проговорюють губами. Спілкування з перекладачами є важливим аспектом у навчанні української мови.

Навчання осіб із вадами слуху української словесної мови вимагає особливих підходів, які враховують їхні мовленнєві, комунікативні та соціокультурні потреби. Одна з перших розмовних тем

була «Знайомство. Етикетні форми знайомства. Мовні кліше», мета якої – познайомитися, дізнатися більше один про одного (на дошці записували свої імена і місто, звідки приїхали).

Перспективним напрямом є використання лінгвокраїнознавчого підходу, що передбачає залучення матеріалів про видатних українських діячів – письменників, композиторів, митців і дисидентів.

Такий підхід сприяє розвитку ключових компетентностей, формуванню національної ідентичності та інтеграції слухачів курсу в культурний простір України, а також занурює їх в історичний експурс рідної країни.

Під час організації занять важливо використовувати матеріали, адаптовані до потреб і можливостей людей із порушеннями слуху. Такі матеріали мають містити інформацію про життєвий і творчий шлях відомих українців різних історичних періодів (наприклад, до Дня писемности української мови ми розповідали про Нестора Літописця, про історію і долю шістдесятників, зокрема Василя Симоненка, Ліни Костенко, Василя Стуса. Візуалізація та перекладач жестової мови дозволяють полегшити розуміння текстів і культурних контекстів (фотографії, відео із субтитрами або жестовим перекладом); інтерактивні завдання – обговорення історичних подій, перегляд і обговорення художніх фільмів «Заборонений», «Щедрик», створення творчих проєктів, аналіз художніх текстів, фільмів та інших культурних джерел сприяє збагаченню лексичного запасу слухачів. По-особливого зацікавила постать Миколи Леонтовича, популярність його «Щедрика» в усьому світі.

Ефективним є використання текстів про видатних українських діячів у поєднанні з мультимедійними засобами навчання. Це дозволяє створити яскраві враження, стимулювати зацікавленість слухачів курсу і сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Наприклад, під час вивчення творчості Григорія Сковороди використано відеоекскурсії його мандрів, інтерактивні мапи місць, пов'язаних із його життям, та адаптовані текстові матеріали.

Процес організації занять із використанням лінгвокраїнознавчих матеріалів передбачає підготовчий, основний та заключний етапи. На підготовчому етапі визначено рівень володіння мовою осіб із порушеннями слуху, дібрано адаптовані матеріали про видатних українських діячів (письменників, художників, композиторів тощо), розроблено

візуальні та жестомовні ресурси. Основний етап заняття відбувався шляхом ознайомлення осіб із вадами слуху із матеріалами через відеоматеріали (з субтитрами/перекладами жестової мови) або презентації (тобто візуалізація як обов'язковий компонент викладання). Виконання практичних завдань здійснювалося через аналіз текстів про життя і творчість відомих українців; обговорення соціально-культурних аспектів, відображених у текстах; створення жестомовних перекладів окремих уривків або творів. На заключному етапі занять запропоновано рефлексію щодо засвоєного матеріалу через інтерактивні опитування, тести або дискусії.

Застосування лінгвокраїнознавчого підходу на заняттях з української мови для людей із порушеннями слуху має низку переваг: підвищення мотивації – слухачі виявляють інтерес до вивчення української мови завдяки знайомству з історичними і культурними постатями; інтеграція в культурний простір – вивчення культурного контексту сприяє формуванню почуття причетності до української культури; розвиток комунікативних навичок – виконання завдань, що вимагають активної участі в групових творчих проєктах, стимулює мовленнєву активність (відеозапис декламації віршів В. Симоненка та «Щедрика» слухачами курсу за допомогою української жестової мови).

Сучасна лінгводидактика більше фокусується на комунікативно орієнтованих підходах до вивчення мови. Одним із ключових є текстоцентричний підхід, що передбачає опанування мовного матеріалу на основі різножанрових і різностильових текстів. Це виправдано, адже текст є «посередником комунікації, який відображає

стратегічний задум адресанта та інтерпретується адресатом» [7, с. 185]. Використання текстоцентричного підходу та розгляду тексту як комунікативної цілісності відкриває низку перспектив, зокрема комплексний розвиток мовленнєвої діяльності, що охоплює слухання, говоріння, читання та письмо; відображення функціонування мовних одиниць у письмовій та усній формах; аналіз граматичних явищ у контексті цілісного мовного масиву; формування мовленнєвих навичок і звичок [4, с. 67].

Текст є головним та важливим мотиваційним елементом під час аналітичної роботи, спрямованої на пошук мовних одиниць та явищ, які вивчають на занятті, а також конструктивної й творчої діяльності, що забезпечує вдосконалення мовних і мовленнєвих умінь у процесі вивчення української мови особами з порушеннями слуху.

Саме текст забезпечує цілісну мовну основу, що дозволяє досліджувати функціонування мовних одиниць у реальному контексті. Вивчаючи текст, особи з вадами слуху можуть аналізувати лексичні, граматичні та синтаксичні явища, що сприяє їхньому розумінню системності та багатогранності української мови. Текст стає відправним пунктом для пошуку нових понять, аналізу їхньої структури та значень, а також для встановлення зв'язків між мовними одиницями.

Під час роботи з текстом, якому притаманне чітке тематичне спрямування (наприклад, історичний нарис, біографія видатних українців, опис традицій), у слухачів формується зацікавленість у пізнанні нових явищ і понять, така робота мотивує до подальшого вивчення мови, адже текст відображає культурний контекст, що стимулює когнітивну активність.

Текстова основа сприяє розширенню активного словникового запасу та вдосконаленню мовленнєвих навичок. Під час творчої роботи, наприклад, складання власних текстів, діалогів або перефразування прочитаного, така категорія осіб закріплює знання нових мовних одиниць. Крім того, аналіз тексту дозволяє відпрацьовувати синтаксичні конструкції, вивчені на попередніх етапах, і створювати мовленнєві моделі для подальшого використання у спілкуванні.

Робота над текстом має і практичне значення, вона забезпечує розвиток рецептивних умінь (здатність сприймати та розуміти мовлення в письмовій та жестовій формах); формування продуктивних мовленнєвих умінь через переказ, діалоги та створення нових текстів; удосконалення навичок перекладу між жестовою та словесною мовами. Текст виконує функцію стартового мотиватора, забезпечує змістовну основу для мовного аналізу та служить інструментом для розвитку мовних і мовленнєвих умінь осіб із вадами слуху в процесі вивчення української мови.

Використання текстів лінгвокраїнознавчого характеру в навчанні української мови осіб із порушеннями слуху має особливе значення, оскільки такі матеріали виконують навчальну, виховну та мотиваційну функції. Завдяки лінгвокраїнознавчому текстовому матеріалу, викладач може детально висвітлювати національну спадщину, історію та сучасність України, що сприяє формуванню мотивації до вивчення мови. Подача інформації про знакові події, видатних особистостей, культурні феномени чи регіональні особливості сприяє емоційному залученню слухачів курсу до процесу навчання, підвищує їхню зацікавленість та зосередженість на змісті навчального матеріалу.

Для підвищення ефективності роботи викладачеві необхідно ретельно добирати лінгвокраїнознавчий матеріал, враховуючи такі критерії, як автентичність (тексти створені в середовищі, мова якого є об'єктом вивчення); країнознавча насиченість (текст має містити значний обсяг інформації, що розкриває особливості країни, її культуру та традиції); актуальність (матеріал повинен бути сучасним і цікавим для слухачів, відповідати їхнім інтересам і навчальній меті); типовість (тексти мають відображати типові комунікативні ситуації, що є важливими для практичного застосування мови).

Країнознавчі тексти в навчанні української мови людей із вадами слуху мають містити цікаву інформацію про Україну, її історію, культуру та традиції. Текстові матеріали мають значний лінгводидактичний потенціал, який сприяє розвитку країнознавчої компетентності, полегшує адаптацію слухачів до культурного середовища та формує вміння і навички в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Лінгвокраїнознавчі тексти, присвячені відомим українським дисидентам, завжди викликають живий інтерес завдяки їхній здатності розкрити трагічні сторінки історії, героїчні приклади боротьби за свободу слова, людські права та національну ідентичність. Слухачі курсу виявили значний інтерес до постаті Василя Симоненка, його життєвого шляху та творчого доробку.

Пропонуємо систему вправ і завдань для вивчення слухачами з порушеннями слуху на прикладі творчості Василя Симоненка.

На перших етапах навчання слухачам курсу пропонуємо дізнатися про Василя Симоненка як поета-шістдесятника, відповідаючи на запитання «Хто такий Василь Симоненко?», і збагатити свій лексичний запас низкою іменників: поет, журналіст, кореспондент, дисидент, шістдесятник, творча особистість, громадський діяч, вірний товариш та друг. Слухачі створюють лексичний словник-мінімум, який вони засвоюють із метою використання для вираження своїх думок в усній та письмовій формах.

Рис. 1. Слайд мультимедійної презентації

На наступному етапі навчання особам із порушеннями слуху пропонуємо адаптований текст, розроблений відповідно до рівня їхніх знань. У навчальному тексті є країнознавчий матеріал, що містить необхідні для вивчення синтаксичні одиниці та різноманітні завдання для роботи з текстом до, під час і після його опрацювання. Ці завдання спрямовані на засвоєння мовного матеріалу, осмислення змісту тексту та формування власних висловлень на його основі. У межах лінгвокраїнознавчого підходу особливу увагу слід приділяти правильно організованій комплексній системі вправ і завдань, які охоплюють усі види мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письмо) та враховують рівень підготовки слухачів. Запропоновано детально розглянути етапи передтекстової, текстової та післятекстової роботи, реалізовані через систему спеціально розроблених вправ і завдань.

Основна мета практичних вправ та завдань цього етапу – допомогти слухачам свідомо сприймати нові лексичні одиниці, пов'язуючи їх із відомими або зовсім новими значеннями. Актуальними є вправи з використанням візуалізації, тобто демонстрації зображень, фотографій, анімацій чи відеоматеріалів, пов'язаних із новою лексикою, та пояснення нових понять; вправи на запровадження нового поняття через жестові пояснення; завдання на вивчення нових слів через контекстне ознайомлення; навчальні ігри, що спонукають розпізнавати та називати нові поняття; вправи на пошук схожих чи пов'язаних понять, які вже відомі слухачам; побудова асоціативних зв'язків між новою лексикою та знаннями, які учні вже мають; використання карток або інтерактивних матеріалів для створення емоційного відгуку; вправи на створення історій або відповідей на питання, що стосуються нового поняття; вправи запитання-відповіді, метою яких є формулювання простих запитань жестовою мовою, що провокують осіб із вадами слуху на вгадування або розуміння нового слова; завдання на постановку проблемних запитань, які допомагають встановити зв'язок між новим поняттям і його практичним використанням.

Після ознайомлювального (неосмисленого) прочитання тексту можна запропонувати обговорення тексту:

1. Опишіть людину, зображену на фото.
2. Чи зрозуміли ви зміст тексту, про кого текст?
3. Якою людиною був Василь Симоненко?

Наступним етапом роботи передбачає повільне осмислення прочитаного тексту з подальшим виконанням післятекстових завдань, з-поміж яких є завдання репродуктивного та комунікативного спрямування. Завдання репродуктивного спрямування передбачають роботу з текстом, складання плану тексту, відповіді на запитання за текстом (перевірка сприйняття прочитаного).

Розділ 5. Література

5.3. Василь Симоненко

Завдання 1. Прочитайте текст, запишіть нові слова у словник.

Василь Симоненко
(1935–1963)

Народився Василь 8 січня 1935 [тисяча дев'яносто тридцять п'ятого] року на Полтавщині в селі Білівці. Виховували Василя лише мама та дідусь. До школи доводилося ходити пішки більше 9 кілометрів, але закінчив її з золотом медаллю. Він був дуже обдарованою дитиною, мав гарну пам'ять та гострий розум. У 1952 [тисяча дев'яносто п'ятдесят другого] році вирішив стати журналістом. Вступив до Київського університету ім. Т. Шевченка, де навчався разом з іншими талановитими українцями: Б. Олійником, Т. Коломійцем, Б. Рогозю та А. Москаленком. Саме в студентські роки почав писати поезію. Працював кореспондентом у редакціях трьох газет: «Черкаська правда», «Молодь Черкащини» та «Робітнича газета». Товаришував з поетами-шістдесятниками²³ Любою Костенком, Іваном Драчем та Аллою Горською (українською художницею та дисиденткою, громадською діячкою, однією із засновниць та найяскравіших творчих особистостей руху шістдесятництва), разом з якими відвідував Клуб творчої молоді у Києві. Василь Симоненко був активним діячем національного відродження. Разом зі своїми товаришами він займався питаннями розкриття злочину Сталіна проти українського народу. За його участю було відкрито таємні братські могили жертв сталінських репресій. Симоненко був постійно під наглядом радянської влади, зокрема КДБ. У 1962 [тисяча дев'яносто шістдесят другого] році його жорстко побили міліціонери²⁴. З того часу його стали мучити гострі болі в боці, після чого йому діагностували рак нирок. А у 1963 [тисяча дев'яносто шістдесят третього] році Василь Симоненко помер. За все коротке життя Василя Симоненка були видані лише дві книги — «Тиша і грім» (збірка поезій) та «Цар Плаксий і Лоскотон». Його вірші вийшли друком у Мюнхені. Решта праць була надрукована вже після смерті поета за допомогою його друзів.

Василь Симоненко

Адаптовано за матеріалами електронного ресурсу: <https://dovidka.biz.ua/>

Рис. 2. Фрагмент навчального тексту «Василь Симоненко» [2]

➡ **Завдання 2.** Дайте відповіді на запитання.

1. Де і коли народився Василь Симоненко?
2. Хто виховував Василя Симоненка?
3. За скільки кілометрів ходив до школи Василь?
4. Як закінчив школу Симоненко?
5. Якою дитиною був Василь?
6. Де навчався Василь Симоненко?
7. З ким він навчався в університеті?
8. Ким і де працював Симоненко після закінчення університету?
9. З ким товаришував Василь Симоненко?
10. Чи був Василь Симоненко активним діячем національного відродження?
11. Які та скільки книг було видано при житті Василя Симоненка?
12. Які вірші Симоненка ви чули?

Рис. 3. Фрагмент навчального завдання до тексту «Василь Симоненко» [2]

Також пропонуємо слухачам курсу знайти іменники, прикметники, дієслова в тексті, скласти з ними словосполучення, повторюючи вивчений граматичний матеріал.

Завдання. Заповніть таблицю.

Іменник	Прикметник	Дієслово
Василь (ч. р., одн., Н. в.)	золотою (Ор. в., одн.)	народився (мин. час)

Доречно запропонувати комунікативні вправи, що передбачають мовленнєві дії слухачів у ситуативних умовах. Основні визначальні якості такого типу вправ – наявність мовленнєвого завдання і ситуативність. Причому першим компонентом є створення ситуації, яка спонукає до мовлення, тобто ситуація завжди містить у собі стимул мовлення. Для тренування навичок аудіювання та говоріння пропонуємо завдання комунікативного спрямування на основі переглянутих відео про життя і творчість Василя Симоненка.

Завдання. Перегляньте відео: біографія В. Симоненка https://www.youtube.com/watch?v=L2w340en_xU

Важливо, щоб викладач створив мотиваційне середовище для людей із вадами слуху під час вивчення української мови з кількох причин. Однією з них є стимулювання інтересу до навчання, зокрема до творчості В. Симоненка. Пропонуємо декламацію віршів поета з субтитрами (вірш «Я» <https://youtu.be/rMu-F0R4yWE?feature=shared>) та відеоновелу на вірш «Ти знаєш, що ти – людина?» (<https://vasylsymonenko.org/video/teatr-tam-ty-znaiesh-shcho-ty-liudyna-movoiu-zhestiv/>), підготовлену інклюзивним мистецьким проектом «Поміж нас». Головними героями є актори із вадами слуху. Вірш перекладений та продекламований жестовою мовою, має субтитри та аудіоозвучування українською мовою. Поезія В. Симоненка сприймається як багатосаровий проект, що поєднує театр анімації, драматичний театр, комп'ютерну та онлайн-анімацію і електронну музику в експериментальну відеопоезію. Такі дидактичні матеріали сприяють підтримці зацікавленості у вивченні мови.

Театр ТАМ – «Ти знаєш, що ти – людина?» (Мовою жестів)

Рис. 4. Фрагмент відеоновели на вірш В. Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина?»

Інтерактивним та цікавим є проєкт «У віршах», автор якого запропонував кавер-версію пісень на слова Василя Симоненка «Ну, скажи, хіба не фантастично ...».

Рис. 5. Фрагмент проєкту "В віршах"

(https://www.tiktok.com/@v_virshah/video/7457195682487602438), «Минуле не вернуть» (https://www.tiktok.com/@v_virshah/video/7442982374440193287). Контент створено за допомогою ШІ (штучного інтелекту) на основі використання світлин та віршів Василя Симоненка задля популяризації української творчості.

Мова є не лише інструментом комунікації, а й засобом пізнання культури, тому вивчення художньої літератури є також цінним джерелом для опанування української мови як невід'ємної частини національної спадщини, що зміцнює у слухачів курсу зацікавленість і включення в культурне середовище. Тому для самостійного опрацювання слухачі можуть скористатися інтернет-ресурсами та продовжити опановувати навчальні матеріали про поета (інтернет-ресурси <https://symonenko.ck.ua/>)

uvichnennya-pam-yati/v-simonenko-u-zmi/internet-resursi).

Отже, наявність мотиваційного середовища не лише покращує якість навчання, а й сприяє соціалізації, формуванню впевненості та особистісного розвитку осіб із вадами слуху під час вивчення української мови. Створення сприятливих умов для вивчення української мови для людей із порушеннями слуху – це запорука успішного опанування лінгводидактичним матеріалом, що обов'язково має відбуватися згідно із принципами білінгвального підходу. Сприятливі умови для слухо-мовленнєвого розвитку осіб із вадами слуху – це створення багатого і різноманітного «звукового середовища»; стимулювання до активного використання словесного мовлення. Освітня мета на кожному етапі має бути чітко визначена, але в будь-який час вони за необхідності можуть бути змінені, пристосовані до потреб конкретної особи. У центрі уваги педагога завжди має бути індивідуалізована стратегічна мета, спосіб максимального залучення слухачів до освітнього процесу. Важливо застосовувати технології викладання, які дозволяють співпрацювати та розуміти матеріал українською жестовою мовою, а також забезпечують сприятливе звуко-мовленнєве середовище для оптимального сприймання, розуміння та продукування словесного мовлення для всіх людей із вадами слуху. Адаптуючи середовище до потреб слухачів курсу, необхідно мати на увазі, що середовище не може бути штучним та кардинально відрізнитися від середовища реального функціонування. Визначаючи освітню мету і добираючи стратегії та технології, ми повинні передбачати, яким буде в майбутньому середовище реального функціонування людини [15, с. 39]. Перспективою подальшого дослідження є апробація напрацьованих матеріалів, вдосконалення методики поетапного навчання української мови для осіб із порушеннями слуху.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адамюк Н. Б., Дробот О. А., Замша А. В. Технології білінгвального навчання глухих та слабкочуючих: навчально-методичний посібник. Кропивницький : ІмексЛТД, 2021. 337 с.
2. Вінтонів Т., Горохова Т. Українська мова як іноземна: культура усного і писемного мовлення : посібник із розвитку зв'язного мовлення для студентів-іноземців, слухачів підготовчого відділення (українська мова). Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 132 с.
3. Глухота і втрата слуху URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss>
4. Горда О. М., Трушко О. М. Текстоцентричний підхід до навчання української мови як іноземної: способи реалізації. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 23. Т. 1. С. 66 – 69.
5. Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. *Жестова мова й сучасність*: зб. наук. праць. Вип. 1. Київ : Поліграфічний центр УТОГ, 2006. С. 81 – 88.
6. Дольнікова Л., Романів М. Особливості організування освітнього процесу з школярами з вадами слуху у закладі загальної середньої освіти. *Академічні візії*. 2024. Вип. 36. С. 1–10.
7. Єщенко Т. Проблема класифікації текстів у сучасному мовознавстві. *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 27. С. 185–189.
8. Засенко В. В. Білінгвістичний метод – невідмінна умова навчання нечуючих. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 218.
9. Іванюшева Н.В., Скурчинський В.В. Минуле і сучасне у жестовій мові. Київ : СПКТБ УТОГ, 2020. 230 с.
10. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху [С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко]. Київ : УТОГ, 2011. 53 с.
11. Кульбіда С. В. Жестова мова у навчально-виховному процесі осіб із порушеннями слуху. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 108.
12. Кульбіда С. В. Сучасні системи навчання нечуючих дітей і використання жестової мови (на матеріалах зарубіжної теорії та практики). *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2008. №5. С. 289.
13. Литовченко С. В. Дистанційне навчання дітей з порушеннями слуху: рекомендації учасникам команди супроводу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. СумДПУ імені А.С.Макаренка. 2020. №3-4. С. 97–98.
14. Марковська М. Найважливіше – комунікація. Як працювати з глухою дитиною в інклюзивному класі. URL: <https://nus.org.ua/articles/najvazhlyvishe-komunikatsiya-yak-pratsyuvaty-z-gluhoyu-dytynoyu-v-inklyuzyvnomu-klasi/>
15. Навчання дітей із порушеннями слуху : навчально-методичний посібник / С. В. Кульбіда та ін. Харків : Ранок, 2019. 216 с.